

SECTIO II.

DE PERFECTIOE MUNDI.

ESTAT PRINCIPIIUM PERFECTIIONIS MUNDI.

LXVII. Posita perfectione entis principium quoque perfectionis ponendum est (ont. §. 89. cor.): si igitur mundo perfectio competat, necesse est, ut hujus perfectionis principium extet.

ILLUD QUO EST FINIS DEI CREANTIS -- HOC LOGO INVESTIGANDUS --
FINIS DEI EST ETIAM FINIS MUNDI.

LXVIII. *Principium perfectionis mundi est finis, quem Deus in procreatione mundi sibi praestituit.* Principium perfectionis mundi est illud, ad quod obtinendum omnia tendunt, quae in mundo insunt (ibid.): ergo etiam illud, quod Deus tam per ipsam creationem, quam per mundum a se conditum tamquam medium consequitur; sed id, quod agens per suam actionem, et per medium, quo utitur, obtinet, est agentis finis (ont. §§. 158. 162.): ergo principium perfectionis mundi est finis, quem Deus in procreatione mundi sibi praestituit.

Coroll. Ergo cum de perfectione mundi agitur, finis, quem Deus in ejus procreatione sibi proposuit, investigandus est.

Schol. Hanc Dei creatis finem vulgo finem quoque mundi dicimus, neque id sine ratione; finis enim agentis est etiam finis medii, quo agens ad eum consequendum utitur: certe medium, quod quis ad aliquod obtinendum eligit, vel ex natura sua, vel ex intentione saltem eligitur, potissimum utroque ex capite ad eundem finem dirigitur.

QUOTUPLEX MUNDI PERFECTIO -- QUOD SECTIONIS ARGUMENTUM?

LXIX. Perfectio hujus mundi vel comparate solum ad suum finem, vel comparate ad alios mundos possibles spectari potest: priori respectu oritur perfectio mundi suo in genere (ont. §. 93. sch. n. 5.); posteriori autem quaestio enascitur, utrum hic mundus inter omnes possibles perfectione excellat, sive, ut ajunt, omnium possibilium optimus sit (ibid. n. 1.). Haec tria praesentem sectionem absolvent.

Schol. Velim ab iis, qui veniunt, ne argumenti hujus pertractatione in cosmologia in leges methodi peccetur, metum ponit, principia enim, quae sequentes demonstrationes ingredientur, aut jam ex ontologia, ubi de summa gentis necessarij, et infiniti, quod Deus est, perfectione actum est, nota sunt, aut ex theologia non praecario, sed lemmatica (§. 119. log.) sumuntur. Ego certe e re discentium potius esse opinor, ut veritates connexae serie non interrupta proponantur.

CAPUT I.

De Fine Dei Mundum Creantis.

QUID GLORIA DEI INTERNA ET EXTERNA?

LXX. *Gloria Dei interna est collectio infinitarum ipsius perfectionum, sive infinita naturae illius excellentia. Gloria Dei externa ea est, quae ex earumdem perfectionum manifestatione enascitur.*

DEUS IN CREATANDO MUNDO FINEM INTENDIT -- QUI EST ALIQUID IPSI BONUM NONDUM POSSESSEM -- AC CONSISTIT IN MANIFESTATIONE PERFECTIIONIS CERTIS LIMITIBUS CONSTRICTA.

LXXI. *Deus in procreatione mundi finem aliquem sibi praestituit.* Omnis causa intelligentia, et sapientia pollens, cum agit, aliquem finem sibi praestituit: id enim sapientiae leges postulant: certe sine fine agere non nisi insipientium est; sed Deus est causa, intelligentia, ac sapientia, quidem infinita pollens: igitur Deus cum agit, mandatumque procreavit, finem aliquem sibi praestituit.

LXXII. *Finis quem Deus in procreatione mundi sibi praestituit, est aliquid ipsi bonum nondum possessum.* Imprimis utrumque ex eo perspicuum fit, quod universim finis semper sit consecutio alicujus boni, quod per actionem intenditur (ont. §. 160. cor. 1.). Deinde primum sic conficitur: cum omne bonum pro ratione bonitatis amandum sit, bonum infinitum, infinitum quoque amorem meretur: igitur Deus se ipsum, ut bonum infinitum, infinite amet: necesse est, siquidem sapientior amet: atqui Deus se ipsum infinite non amasset, si non aliquid sibi bonum pro fine in creatione mundi constituisset; amasset enim magis illud, cuius bonum quaevisset: ergo finis, quem Deus in procreatione mundi sibi praestituit, est aliquid ipsi bonum.

Coroll. Cum infinitas suas perfectiones Deus ab aeterno, et necessario possideat, evidens est, gloriam internam non esse finem creationis.

LXXIII. *Finis, quem Deus in procreatione mundi sibi praestituit, est manifestatio suarum perfectionum, sive gloria externa.* Finis, quem Deus in procreatione mundi sibi praestituit, est aliquid ipsi bonum (§. praec.): sed praeter gloriam internam, et externam nihil potest esse Deo bonum, cum ipse, ut potest esse infinitum prorsus a nullo pendeat (ont. 228.): igitur finis, quem Deus in procreatione mundi sibi praestituit, est vel gloria ejus interna, vel externa, vel utraque simul; atqui gloria interna esse nequit (§. praec.): restat ergo, ut sit externa, seu manifestatio suarum perfectionum.

Schol. Cum ajo, manifestationem divinarum perfectionum finem esse creationis; non propterea absolute excludo beatitatem creatorum rationalium: verum haec est finis solum secundarius, et intermedius; illa vero primarius, et ultimus; ex beatitudine enim creatorum entium manifestatio divinarum perfectionum complete denique enascitur, quemadmodum contra Darisium solide nuper Krebsius (*Comment. phil. de fine creation.*) demonstravit. Alii

quidem haec pro eodem fere habent; inde Cudworth (*Syst. intell.* c. 5, s. 5, §. 20.) ait: *respondemus incredibilem ejus bonitatem, qua permotus fuit, ut alias quoque praeter se naturas beatas, et felices esse cuperet, tanti operis ipsi incitamentum fuisse, quod dum ponimus, minime cum illis pugnamus, qui Deum gloriae, et honoris sui causa naturam rerum fabricatum esse opinantur. — Neque tamen sanus quisquam dixerit, Deum ideo unice fabricatum esse hanc rerum universitatem, ut potentiae, ac sapientiae suae speciem ederet, eoque sese jactaret, fecit eam, ut bonitatem (Adnot. in loc. cit.) suam cum aliis communicaret, quae verè, ac proprie gloria ejus est. Consentit Moshemius: Non repugnant inter se, qui Deum ideo hunc mundum creasse statuunt, ut bonitatis suae fructus cum aliis communicaret, et qui gloriam suam in fabricatione mundi spectasse perhibent; nam dum homines, et mundum Deus condidit, ut haberet quibus beneficeret, simul gloriam suam stabilivit; dumque gloriam suam in mundo declaravit, hominum simul saluti consuluit.*

LXXIV. Manifestatio divinarum perfectionum, quam Deus sibi pro fine in creatione mundi constituit, nequit esse omnium possibilem maximam. Cum perfectiones divinae infinitae sint, necesse est, ut careant gradu ultimo (ont. §. 72.), ac proinde quocumque gradu ipsarum assignato, vel mente concepto aliis semper, et aliis sine fine superest, qui assignari, aut mente concipi possit: igitur etiam caeteras perfectiones divinae semper magis, ac magis manifestari possunt, ita ut in hac manifestatione nunquam ad gradum ultimum perveniri queat; sed posita quacumque manifestatione quantumcumque magna, et excellentiore possibilem supersint; atqui si ita evidens est, manifestationem divinarum perfectionum omnium possibilem maximam absolute repugnare; ergo manifestatio divinarum perfectionum, quam Deus sibi pro fine in creatione mundi constituit, nequit esse omnium possibilem maximam.

Coroll. Igitur Deus pro mundum a se condidit in determinato quodam gradu, ac certos intra limites perfectiones suas manifestari voluit.

Schol. 1. Veritas haec, qua una celebrata illa Leibnizii, Wolffique de mundo optimo opinatio, funditus evertitur, quod deinceps viderimus, ipsi quoque imaginationi quodam modo sistsi potest. Pingamus extensionem realem infinitam existere, eamque a nobis alteri culpam exhibendam esse; ferre poterit, ut tota, quanta est, utriusque repraesentetur; nonne quantumcumque magna illius portio fuerit exhibita, aliud tamen semper, et aliud exhibendum restabit? anne possibilem erit manifestatio hujus extensae maxima? quod autem extensae ejusmodi, quod per aliquam solum intellectus perfectionem concipimus, eveniret, id reapse verum est, cum agitur de perfectionibus divinis, quae nullos intensiois suae limites ad-

mittunt. Perfecto manifestare maxime perfectionem infinitam est eandem exhaurire, quod notum infiniti repugnat. Luce igitur meridiana clarius est infinitus esse modus, nullumque inter ipsos absolute maximum, quibus Deus perfectiones suas per res creatas patefacere possit: quare Deus non potuit eligere aliquam manifestationem, nisi ita, ut infinitas alias et nobiliores, et inferiores relinqueret; unde omnem ipsi procreandarum rerum potentiam adiungit, qui eum ad eligendam manifestationem maximam adstringunt. Cur autem Deus hanc potius, quam aliam determinaverit, a suprema ipsius libertate pendebat, nec quoniam rationes perscrutari attentabit, nisi qui, ut Gentensius loquitur, putet tantum scire posse, quantum quaeri. Sed jam nonnulla dubia contra superiorum assertionem expendamus.

OCCURRITUS DUBIS.

Schol. 2. Ajunt 1.) Si Deus in procreatione mundi manifestationem suarum perfectionum pro fine constituisset, tum Deus ipse esset aliqua ratione finis entium creatorum, atqui hoc videtur absurdum, inter Deum enim, et entia creata nulla est proportio.

R. c. M. n. m.; addit vero rationem d. inter Deum, et entia creata nulla est proportio ratione perfectionis, c.; ratione connectionis n. Deus utique, ut manifestandus, et glorificandus, est finis omnium entium creatorum; jam enim supra (§. 68. sch.) docui, finem Dei rectissime quoque finem mundi dici. Deinde tametsi entia creata, si quoad perfectiones suas spectentur, infinita ad terminata Dei perfectione distent, nullamque cum ipso hoc sub respectu proportionem habeant, connectuntur tamen cum Deo velut quibus effectus cum sua causa, et vel hoc ipso apta efficiuntur ad patefaciendas ipsius perfectiones; quae modum quodvis artificum peritiam sibi artificis, a quo toto genere distat, commendare solet.

2.) Deum putant ambitiosum fore, propriique commodi nimis studiosum. Absurdum dictu est, ait Plotinus (*Enead. l. 9. c. 4. p. 202.*) Deum mundum progenisse, ut honoraretur, eorumque haec est opinio, qui sculptorum nostrorum affectus ad superiores transferant.

R. Deus non speculavit gloriam suam in condendo universo ob indigentiam aliquam, aut majorem inde perfectionem aut felicitatem consequendam, quod hominum est; sed praestitit id sapientiae suae, aliisque infinitis perfectionibus contentantiae, cum enim ipse sit horum infinitum, oportebat, ut se prae omnibus bonis finis amaret, omniaque reliqua ad sese referret, quo, ut omnium est principium, ita quoque omnium finis sit. Apposite Moshemius in Codworthum (*Syst. intell.* c. 5, s. 5, §. 20. n. 2.) quicumque Deum gloriae suae causa mundum creasse sciscunt, non tam vani sunt, et inepti, ut Deum sibi persuadeant studio laudum, et gloriae ferri, etque accensum, et inflammatum hoc opus mo-

titum esse. Ita quidem intellexit Baylius sententiam eorum, sed invidis id fecit omnibus sapientibus, quorum nulli ejusmodi aliquid in mentem venit.

3.) Si Deus, ait Dariesius (*Philos. Nebenstandem 2. Sammlung 2. Abandl. §. 2.*), ex fine manifestandi suas perfectiones mundum condidit, tum id fecit ex ratione subjectiva, id est, finem creationis in se ipso posuit; atque inde sequeretur Deum eguisse mundo vel ad conservandas, vel ad agentias suas perfectiones, quod a vero alienum est. Deinde manifestationem perfectionum, quae nec ad conservandas, nec ad augendas ipsius perfectiones conducere, non esse possibilem, hac conatur ratione probare: omnis manifestatio perfectionum necessario Deo adfert aliquam utilitatem; nam manifestatio perfectionum est quaedam actio; quaevis actio quidpiam efficit, quod absque ea non esset, idque ipsam, saltem praesente in casu, bonum sit, necesse est: igitur actio divina in essentia rei aliquid boni operari debet, quod sine ea actione non existet.

R. Paec clarissimi viri dixerit ratiocinationem hanc a paralogismo non abesse. Ratio subjectiva, ex qua Deus mundum creavit, non ita in ipso est, ut sit perfectio quaedam interna obtinenda: sed est representatio finis quoad substantiam optimi in ipsius intellectu, quem ob suam bonitatem, aliasque perfectiones naturales necessario actionibus suis, quas vocant ad *extra*, praefigere debet. Atque hinc patet, manifestationem hanc nec ad augendas, nec ad conservandas perfectiones internas quidpiam conferre, sed ab his ipsis exigi sub hypothesis, quod Deus aliquid pro suo liberrimo arbitrio procreare velit. Unde ulterius consequitur ejusmodi perfectionum manifestationem omnino possibilem esse, nec quidquam verae utilitatis aut commodi inde in Deum redundare, sed potius in res creatas, quae manifestando divinas perfectiones suam beatitatem consequuntur; nisi Deo utile dicere velimus, quod agat modo infinitis suis perfectionibus congruo. Cum deinde manifestationem vocat actionem Dei, aperte confundit ideam manifestationis, quae finis est, cum idea creationis, quae ea demum actio est, qua finis ille obtinetur; manifestatio certe perfectionum, seu gloria externa non est actio Dei; sed eam Deus consequitur per actionem suam, qua res creatas, quae ipsum glorificent, existentes efficit. Denique, non video, quomodo ex eo, quod actio Dei in rei essentia boni quidpiam operetur, sequatur manifestationem non esse Dei creatis finem primarium, atque ultimum; operator utique actio Dei bonum, cum rebus existentiam, aliasque perfectiones reales tribuit, et necessaria ad beatitudinem consequendam subsidia ministrat: at vero id minime obstat, quod minus Deus in his bonis conferendis suarum perfectionum manifestationem ut ultimum finem respiciat, praesertim cum haec ex rerum creaturarum beatitate singulari ratione enascatur.

4.) Deus etiam sapienter egisset, etsi nullum communem finem toti

mundo praestitisset; satis enim fecisset suae sapientiae cuivis enti hujus mundi particularem aliquem finem praefigendo.

R. Potuit certe Deus cuivis enti in hoc mundo particularem quempiam finem praestituere, hac tamen lege, ut hos omnes finis alicui communi tanquam ultimo subordinaret, unicuique enim est, ut ostendit, qui divinam bonitatem, sapientiam, aliasque perfectiones delectet, isque in perfectionum manifestationem consistit. Atque id reatum praestitisse Deum ex ea per causas tum finales, tum efficientes connexionem, quae in mundo obtinet, colligimus. Ceterum sapienter hic monet Boehmius (*Theol. nat. s. 1. c. 4. §. 305. sen.*): *si unquam dubium subortitur, cogita Deum finem atque particularem non intendere nisi ut medium ad ultimum; adeoque tantum ejus, non plus, intendere, quantum hic requiritur, nec adeo fine suo particulari ex parte excedere, quando non tantum obtinet, quantum posse obtinere videtur.*

CAPUT II.

De Mundo suo in genere Perfecto.

QUI MUNDUS IN GENERE SUO PERFECTUS?

LXXV. *Mundus in genere suo perfectus est*, cuius omnia entia tam simultanea, quam successiva ad finem a Conditore suo praestitutum obtinendum quam optime conspirant (conf. ont. §. 93. sch. n. 5.), atque adeo, qui perfectiones divinas tantum manifestat, quantum ipsa ab illo manifestari Deus vult.

Coroll. *Mundus igitur suo in genere perfectus est comparate ad suum finem optimus ita, ut sub eo respectu melior dari nequeat.*

DEUS ELIGIT MEDIA OPTISSIMA — ET HINC MUNDUM UT MEDIUM ELIGIT — QUARE OPTISSIMUS EST AD FINEM — ET SUO IN GENERE PERFECTUS.

LXXVI. *Cum Deus eligit medium ad consequendum finem sibi praestitutum, eligit optissimum.* Nisi enim medium aptissimum eligeret, vel non posset, vel non sciret, vel non vellet id praestare; sed primum repugnat omnipotentiae; alterum perfectissimae intelligentiae; ultimum infinitae sapientiae: ergo cum Deus eligit medium ad consequendum finem sibi praestitutum, eligit aptissimum.

LXXVII. *Deus hunc mundum eligit ut medium ad consequendum finem sibi praestitutum.* Cum Deus in procreatione mundi finem sibi praestituerit (§. 71.), per ipsam hanc procreationem finem hunc obtinere vult (ont. §. 158.): igitur mundus procreatus rationem continet, ut Deus finem suum obtineat, sive, ut finis Dei ad existentiam perveniat; sed quod ejusmodi est, medium vocatur (ont. §. 162.): ergo mundus hic est medium ad consequendum finem a Deo sibi praestitutum. Sed praeterea quomodo Deus hunc mundum procreavit (§. 24.), et quidem prae aliis infinitis possibilibus (§. 7. sch.), quod electionem aliquam complectitur: igitur Deus hunc mundum elegit ut medium ad consequendum finem sibi praestitutum.

LXXVIII. *Mundus hic est medium aptissimum ad consequendum finem a Deo sibi praestitutum.* Cum Deus eligit medium ad consequendum finem sibi praestitutum, eligit aptissimum (§. 76.); sed Deus hunc mundum eligit ut medium ad consequendum finem sibi praestitutum (§. praec.) ergo mundus hic est medium aptissimum ad consequendum finem a Deo sibi praestitutum.

LXXIX. *Mundus hic suo in genere perfectus est.* Cum mundus hic sit medium aptissimum ad finem consequendum (§. praec.), necesse est, ut Deus per hunc mundum optime suum finem assequatur; igitur etiam necesse est, ut hic mundus tantum manifestet perfectiones divinas, quantum ipsas ab illo manifestari Deus voluit; atqui hoc est suo in genere perfectum esse (§. 75.); ergo mundus hic suo in genere perfectus est.

Schol. 1. Argumentatio haec est a priori, et omnino invicta; ducitur enim ab infinita Conditoris scientia, sapientia, et potentia, quae omnia in Deo inesse nulla potest ratione dubitari. Qui ad experientiam recurrunt, mundique perfectionem a posteriori demonstrare volunt, operam perdunt; ad absoluta siquidem id genus demonstrationem necesse foret, ut omnia entia tam successiva, quam simultanea, ex quibus hic mundus coalescit, singulariter pervestigantur; ut eorum connexio intime pervideatur; ut denique, qua ratione singula ad finem commune obtinendum tendant, distincte determinentur: quis autem hominum id praestare valeat? Non equidem inficias libet, divinas in creatis omnibus perfectiones relucere quovis ex paulo accuratiores corporum mundanorum contemplatione in cognitionem Creatoris independentis, aeterni, potentissimi, sapientissimi, providentissimique deduci; haec enim facili prorsus ratiocinio ex rerum creatarum intuitu colligunt, quemadmodum uberius demonstravit Krebsius (*Comment. phil. de fin. crea. s. 1. c. 2. §. 18. seq.*) At vero inde nondum evidenter conficitur mundum suo in genere perfectum esse, hoc enim duntaxat spectato manifestum non est, per eundem perfectiones divinas illo in gradu, quem Deus constituit, pateferri. Ut vero ab experientia perfectio mundi demonstrari nequit, ita eadem simili argumento nequidquam impugnat: cum enim imperfectio in parte ad totius perfectionem conferre (ont. §. 92. sch.), et vicissim, quod inde fuit, major partis perfectio perfectioni totius efficere possit frustra laborant omnes ii, qui perfectionem, aut imperfectionem, partium apparentem ad totum mundum transferre volunt: neque igitur addendi sunt, neque, demonstrata a priori mundi perfectione, objectionibus ab experientia petitis responderi teneretur (§. 235. sch. l. 6. log.). Ne tamen quidpiam omisisse videar, ad quam breviter ea, quae a profanis hominibus, divinaeque providentiae hostibus vulgo proferri solent.

SATISET ADVERSARIIS.

Schol. 2. Ajunt 1.) Si mundus hic esset in suo genere perfectus, esset is etiam omnium optimus; sed istud non admittitur, ut in se-

quente capite patebit: ergo mundus hic non est suo in genere perfectus. Deinde quid verat, quod minus singula entia hujus mundi perfectiora sint? Ex perfectioribus autem entibus perfectior utique, et fini suo accommodatior mundus consurgere.

R. *d. m.* Si mundus hic esset suo in genere perfectus, esset is etiam comparate ad hunc finem optimus, *c. M.* absolute optimus, *n. M.* et sic *d. m. n. con.* Mundum in genere suo perfectum comparate ad suum finem optimum esse dixi (§. 75. cor.), quod ut plenus intelligas, haec habe: Deus stante hoc fine, quem ipse ex libere mo arbitrio determinavit, non potuit alium mundum nec perfectiorem, nec imperfectiorem eligere; in neutro enim casu sapienter egisset, sapientia quippe exigit, ut mundus aptissimus ad finem praestitutum eligatur, qualis non fuisset hoc nostro perfectior, aut imperfectior. Atque in hoc sensu hic mundus est optimus; nullus enim ex omni genere, et specie mundorum aptius fini responderet: individua autem perfecte similia, quae quidem infinita possibilia sunt, cum principium indiscernibilem Leibnizii non subsistat (ont. §. 76.) aequalis sunt perfectionis, adeoque aequaliter ad hunc finem accommodata. Non est autem hic mundus absolute, et in se, abstracto nimirum a fine, velposito fine absolute optimo, omnium possibilem optimum, ut deinceps apparebit. Similiter non potuit Deus stante hoc fine singula seorsum entia perfectiora efficere; nam istud determinatae totius mundi perfectioni derogaret, cum ea dependeat ab optima singulorum conspicienda ad finem commune, quae in hac hypothesis necessario mutaretur, nisi ponas per mutua compensationem ultimo tandem eandem conspirationem prodire; id quod eodem redit. Neque vero etiam ex maiori singulorum entium perfectione continuo sequitur majorem quoque in toto perfectionem fore: fieri siquidem potest, ut entia, etsi in se perfectiora, minus tamen apta ad finem obtinendam conspiciant.

2.) Mundum non esse perfectum satis ostendunt entia monstruosa et imperfecta; animalcula item vilissima, et exilissima, quae ideo superflua sunt, tum et insecta noxia, ac venenata, quae passim in eo deprehenduntur.

R. Generalim: perfectio mundi, ut jam dictum est, non consistit in perfectionibus particularium entium, sed in eorum connexione, et enascente inde tendentia ad finem toti praefixum. Quod nominatim ad monstra attinet, dicendum ipsorum imperfectionem esse solum apparentem, eamque ad constituendam totius mundi perfectionem concurrere, quemadmodum imperfectiones oculi conduciunt ad perfectionem totius corporis (ont. §. 91. sch.). Certe nisi id ita esset, nequaquam a divina sapientia fuissent electa. Praeclare Leibnizius (*Essai de Teodic. §. 241.*) concludendum est ipsa monstra in ordine totius comprehensa esse, licetque cogitare, non tantum melius fuisse, ut permittantur, quam ut communes naturae leges perturbentur; sed etiam ipsa legibus,

ac universali Dei voluntati consentanea esse, etsi non hanc harmoniam mente assequi, et distincte explicare nequeamus. Legatur quoque Malebranchius (*De inquir. verit. illustr. ad l. 2. p. 45.*) Similiter deinde insecta non sunt vilia, nisi nostra fortassis opinione, eaque valde distorta; concurrunt enim cum reliquis ad communem finem obtinendum: ipsa etiam corpuscoli minimi conformatio Conditoris sui potentia, ac sapientiam quam maxime illustrat. Un de peque inutilia, aut superflua iure dici possunt: praeter communem enim particulares quoque fines propositos habent, usumque maximum; tametsi nobis potissimum incognita, in hoc universo praestant, dum alii nutrimentum, alii medicamentum praebent, aut efficiunt, et ex ipsorum comparatione ceterorum ordo mirabilis elucescat.

- 3.) Alius mundus est possibilis, qui perfectius assequeretur finem sibi praestitutum: ergo noster hic mundus non optime congruit cum suo fine, *ant. p.* Possibilis est talis mundus, qualis fuit ante peccata Aedae perdurante statu integritatis, et iustitiae originalis; jam vero talis uterque mundus et perfectior esset, quam noster, et prorsus eundem finem habere posset, sicut reapse tum habuit.
- R. N. *ant.* Admitto imprimis plures esse mundos posibles perfectiores, quos Deus condere potuisset, si voluisset perfectiorem finem, altiore nimirum gloriae suae externae gradum eligere. At nullum potuit mundum procreare, qui hunc presentem finem melius fuisset associatus. Deinde mundus etiam perfectior suo fini melius non congruerat, quam noster suo congruat; dicens enim debet congruentiam fore eamdem mundi perfectioris cum suo fine perfectioris, et mundi imperfectioris, si ita loqui licet, cum suo fine imperfectiore, ubique videlicet optimam. Ad id, quod additur, primum *transmissione* quodam opus est; non enim constat an talis mundus vere perfectior futurum esset; cum argumentum ex perfectione entium particularium ad universalem totius perfectionem haud valeat, nisi omnia simul entia, et eorum naturae, mutuaque connexio intime perspicatur. Fieri certe potest ut connexio entium, in qua mala intertexta sunt, magis altera, quae ab his immunis est, ad finem communem conspiret; quemadmodum horologium ex imperfectioribus in se partibus compositum potest accuratius horas designare sive in genere, et comparate ad suum finem perfectius esse, quam aliud quodpiam, quod ex nobilioribus partibus confatur; immo ut horologio toti sua constet perfectio, necesse est, ut singulae illius partes non sint ejusdem generis, formae, ac perfectionis. Itaque etiam, ut tota entium connexio, quae mundum constituit, sua gaudeat perfectione, non modo necesse non est, ut singula seorsum entia aequalis sint perfectionis, sed multo magis requiritur, ut sint diversae. Tum mundus ille, qui ante lapsum Aedae existit, non fuit alius a nostro hoc, de quo agimus, mundo; fuit enim hujus pars quaedam, atque inde ad eundem finem tendit, cum finis sit toti mundo praefixus. Quod si autem ponamus,

nunc quoque talem mundum a nostro distinctum condi necesse foret, ut Deus illi alium finem, id est, alium gradum in suarum perfectionum manifestatione praestitueret, ad quem nempe obtinendum omnia illius entia tenderent.

- 4.) Multa in hoc mundo pertrahuntur peccata, eaque non cedunt ad gloriam Dei, sed potius ad ipsius contentum igitur non omnia in hoc mundo illustrant gloriam divinam, neque mandata perfectius dici meretur.

R. *d. ant.* peccata, si spectentur *relate ad malitiam et intentionem hominis libertate sua abutentis*, non tendunt ad gloriam Dei *e. ant.* peccata, si spectentur, ut *sunt actus physici hominis agentis*, vel ut *connexa cum aliis ad communem finem tendentibus*, vel ut *a Deo permissa* non tendunt ad gloriam Dei, *n. ant. et cons.* Tametsi peccata, proat a malitia hominum, libertate, praecipuo bene merendi instrumento, abutentium procedunt, potius ad obscurandam Conditoris gloriam tendant, hominemque a consecutione finis sui abducant; multis tamen aliis modis ad illustrandas perfectiones divinas inserviunt. Imprimis memine peccata, cum sint actus physici a libera hominis vi profecti, homini a Deo vim activam, ac potissimum libertatis donum concessum fuisse manifestant, quo simul divinam potentiam, libertatem, ac bonitatem commendant. Deinde ut sunt in hac rerum serie, et connexionione posita, una cum reliquis medium illud optimum, quod Deus ad consequendum finem sibi propositum sapientissime elegit constituit; qua in re singulari quadam ratione divina elucet sapientia, dum mala haec ad optimos fines diriguntur, eaque ipsa obtinentur, quae homines perversa sua voluntate impedire conabantur; attendo ad exemplum Josephi Aegyptiaci, Christi Iudaeorum scelere occisi, veritateque rei ipsi oculis intueberis. Denique peccata, cum tolerantur, divinam in nos bonitatem, et patientiam; cum remittuntur, misericordiam, et mansuetudinem; cum vindicantur, summam potestatem, et iustitiam luce clarius patefaciunt. Cum igitur mundum perfectum dicimus, non volumus, nullum in eo inesse naevum, nullam maculam; sed nexum hunc rerum omnium, in quo peccata quoque continentur, aptissimum esse ad perfectiones divinas intra eos limites, quos ipse statuit, manifestandas contendimus. Mundus, qui habet mala, perfectus est; non quia habet mala: sed quia haec boni, et malii permixtio ad obtinendum finem ab auctore suo constitutum optime deservit. Neque vero etiam inde consequens est, ut Deus positive peccata velle debeat: etsi enim iis quoque tamquam mediis ad suos fines utatur, sufficit tamen, ut ea *permissive* velit, id est, non impedire decernat, cum alioquin ab hominum malitia libere ponenda certo praevideat (conf. *ant. §. 163. sch. 1.*)

De Mundo omnium Possibilium-Optimo.

QUID MUNDUS OPTIMUS?

LXXX. *Mundus optimus* is est, qui omnes mundos posibles perfectione superat, quique adeo divinas perfectiones maxime manifestat, ita videlicet, ut ipsae magis manifestari absolute nequeant. *Schol.* Definitionem hanc ad mentem eorum, qui mundum optimum defendunt, exactam esse nemo ignorare potest, nisi qui in ipsorum scriptis prorsus peregrinus sit. Leibnizius, qui opinionem hanc jam olim veteribus notam, ac ferè emortuam suscitavit, ita de ea disserit (*Princ. phil. §. 55. seqq.*) *quemadmodum vero infinita sunt possibilis a universa in idem Dei, et eorum non nisi unum existere potest, ita necesse est dari rationem sufficientem electionis divinae, quae Deum ad unum potius, quam ad alterum determinet. Atque haec ratio reperiri nequit, nisi in gradibus perfectionis, quam hi mundi continent, cum quodam possibile habeat jus pretendendi existentiam pro ratione perfectionis, quam involvit, atque id ipsum causa est melioris, quod Deus vi sapientiae cognoscit, et vi potentiae producit.* Similia quoque passim in Theodicaea profert. Leibnizium magno agmine sequuntur non illi modo, qui ejus familiae ascripti sunt, sed et alii quoque, qui ceteroquin in multis ab ipso dissident, speciosos divinas perfectiones vindicandi studio, ut ego quidem reor, delusi; nam revera, ut paulo post apparebit, optimo hanc infinitam Dei bonitatem, omniscientiam, ac supremam libertatem, quam praecipue commendare videtur, funditus evertit. Praeterea hoc loco Baumsteinium nequeo, qui quantumvis Leibnizii, Wolfique dogmata sua fecerit, mundumque hunc optimum esse aperte statuerit, nihil tamen minus sententiam ita explicat, ut non majorem mundo perfectionem, quam nos capite praecedente, tribuisse videri possit, ait enim (*Theol. nat. o. 4. §. 834. Ib. §. 833. sch.*): *Si te offenderint vocabula; imperfectus, et perfectus: dic: Deus semper eligi, vult, et decernit id, quod finibus suis, quod sapientiae, et gloriae suae est convenientissimum.* Item: cum itaque vi hujus theorematum Deus ex pluribus possibilibus mundis elegerit illum mundum, qui finibus suis est convenientissimus, sive optimus etc. etc. (*Ibid. §. 834. sch.*). Quis hic non videt, optimum solum mundum hujus cum suo fine convenientiam denotari, ob quam sine genere perfectus esse dicitur (§. 75.), quare callidius, quam sincerus egisse vir celeberrimus censei potest; cum enim in reliquis cum omnibus mundi absolute optimi defensoribus prorsus consentiat, merito suspicari licet, ipsum tacite, et sine probatione potuisse, finem huic mundo praestitutum esse absolute optimum, seu maximam divinarum perfectionum manifestationem; id, quod a veritate alienum esse jam videbitis.

LXXXI. *Mundus hic non est omnium possibilium optimus.* Mundus optimus infinitae Dei perfectiones maxime, id est, in supremo gradu manifestat (§. praec.); sed mundus hic in determinato quodam gradu, et intra certos limites perfectiones divinas manifestat (§. 74. cor.); ergo mundus hic non est omnium possibilium optimus.

Schol. Certe ut supra dictum est, hoc ipso, quod perfectiones, quae manifestari debent, infinitae sint, etiam manifestationes majores, et majores in infinitum, possibilis sunt, quae omnes rursus alios fines perfectiones constituent aliis mundis, qui propterea possibilis esse rite arguntur; praehendendos; nam ex possibili multiplicitate, et varietate finium evidenter consequitur possibilitas mundorum perfectione discrepantium: quorum manifestatio certis limitibus coarctata non est, finis omnium possibilium optimus, seu perfectissimus. Jam vero mundus, qui non habet finem absolute perfectissimum, nec ipso omnium possibilium perfectissimum esse potest; mundus enim hinc perfectiori respondens foret utique isto perfectior (ont. §. 93. sch. n. 1.). Perfectio ceteris paribus, id est, si utrinque optima sit ad finem suum tendentia, perfectio entis aestimanda est ex perfectiori, et nobiliori fine: ita horologium, quod praeter horas, et minuta, astrorum quoque cursum indicat, in perfectione plurimum antecellit alteri, in quo horae duntaxat denotantur. Cum igitur mundus noster intra certos solum limites perfectiones divinas manifestet, cum neque finem perfectissimum habere, neque omnium possibilium optimum esse manifestum est. Atque istam solum quidem ad refellendam de mundo optimo sententiam omnino sufficit; quia tamen adversarii, ducis sui exemplo, potissimum hoc in argumento principium rationis sufficientis in auxilium vocant, in eo praeterea mihi elaborandum esse video, ut clare ostendam, in illo principio, quamquam verissimo, et alias a me stabilito, nihil prorsus praesidi ad hanc doctrinam confirmandam ipsi suppeteret: id porro effecturum me confidam, quibus demonstraverò hoc principii applicatione omnem Dei libertatem tolli, qua sub ipsa entis perfectissimi natura periret. Videatur interea dissertatio Friderici Reinhardi cum aliis pro praemio concurrentibus jussu Academiae Berolinensis edita (*Le syst. de Mr. Pope sur la perf. du mond. etc.*).

POSITA HAC RAT. SUFF. DEUS NON POTUIT ALIUM MUNDUM ERAS ISTO CONDERE — NEQUE ISTEM NON CONDERE — UNDER IN CONDENDO MUNDO NON FUIT LIBER.

LXXXII. *Si major perfectio mundi possibilis fuit ratio sufficiens, ut Deus hunc mundum conderet, non potuit is alium praesto condere.* Si major perfectio mundi possibilis fuit ratio sufficiens, ut Deus hunc mundum conderet, tunc pro hujus solum, et pro nullius alterius creatione adfuit ratio sufficiens; sed Deus eum solum mundum condere potest, pro quo adest ratio sufficiens, et eum conde-

re non potest, pro quo nulla adest ratio sufficiens: ergo si major perfectio mundi possibilis fuit ratio sufficiens, ut Deus hanc mundum conderet, non potuit is alius prae isto condere.

Schol. In demonstrando hoc theoremate non est magno mihi opere elaborandum, ipsam enim Leibnitianorum, quibuscum mihi nunc negotium est, doctrinam complectitur: quare, quae hic attuli, in ipsorum sensu intelligenda sunt. Confer verba Leibnitii (§. 20. schol.).

LXXXIII. Si major perfectio mundi possibilis fuit ratio sufficiens, ut Deus hanc mundum conderet, non potuit is hunc mundum non condere. Si major perfectio mundi possibilis fuit ratio sufficiens, ut Deus hanc mundum conderet, tum pro creatione tantum quidem mundi, non autem pro non creatione adfuit ratio sufficiens, et quidem ab aeterno: major quippe perfectio mundi possibilis est aeterna; ab aeterno a Deo cognita, fuitque semper ratio sufficiens pro concondendo mundo, nunquam pro non concondendo, ac istud antea omnino arbitrarium Dei determinationem ad aliquem mundum concondendum; sed Deus id tantum determinare potest, pro quo adest ratio sufficiens, et id efficere non potest, pro quo non adest ratio sufficiens: ergo si major perfectio mundi possibilis fuit ratio sufficiens, ut Deus hanc mundum conderet, non potuit is hunc mundum non condere.

LXXXIV. Si major perfectio mundi possibilis fuit ratio sufficiens, ut Deus hanc mundum conderet, nullo is pacto liber fuit in concondendo mundo. Si major perfectio mundi possibilis fuit ratio sufficiens, ut Deus hanc mundum conderet, tum Deus non potuit alium mundum prae isto condere (§. 32.), neque istum non condere (§. praec.); sed huc omnis omnino libertas rediicitur, ut ex se patet, et alio loco uberius demonstrabitur: ergo si major perfectio mundi possibilis fuit ratio sufficiens, ut Deus hanc mundum conderet, nullo pacto liber fuit in concondendo mundo.

Schol. 1. Sane, si haec principii rationis sufficientis applicatio obtinet, non fingi quidem potest ulla libertatis species, nam fieri non potest, ut arguit Boscovichius (*Dissert. de seg. contin.* §. 126.), ut Deus rationes omnes, quae adesse poterant pro hoc individuo rerum ordine creandis, non videret; fieri non potuit, ut eae, quae aderant, non adessent; fieri non potuit, ut eae, quae praeponderant, non praeponderarent, suam enim naturam mutare non possunt: fieri non potuit, ut Deus praeponderantiam non sequeretur. Igilur etiam ex contradictionis principio invidio divinae naturae praeditae sapientia, et determinatione ad optimum eligendum, et naturae rationum, quae videre potuit, et debuit, eratur fieri non potuisse, ut hic ipse ordo solus non existeret, qui idcirco omnino necessarius fuit. Et ridicula sane est eorum possibilitas, quae existere non poterant, nisi crearentur, creati non poterant, nisi ratio sufficiens Deum ad creationem moveret, nec ipsa ratio sufficiens ulla esse poterat praeter illum, quam ipse Deus ob oculos habuit, cum mundum

hunc crearet. Verbo denique Deus vi sapientiae suae debet illud discrimen omnium rerum cognoscere, tum nulla res possit aequare alteram, et vi bonitatis debet eligere meliorem; ergo non datur libera a Deo electio, cur hanc prae illis creet, sed necessitas. Similia inventiens quoque in appendice de Deo, et anima ejus theoriae philosophiae naturalis subjecta. Hinc demum clarissime patet, quo jure supra (§. 32. sch.) pronunciaverim, ex hac Leibnitii opinione factum quoddam Stoico simillimum profuturi; ut adeo vir doctissimus causam Dei, quam una ex parte contra Baylum egregie tuitus est, altera ex parte prodidit. Sed tamen sunt nonnulla, quae non sine veritatis specie in ejus defensionem proferunt: haec jam examinanda sunt.

SOLVUNTUR DUBIA.

Schol. 2. 1.) Auctor additamentorum ad metaphysicam P. Sagnet Placentiae recusat anno 1767. ita pro mundo optimo pugnat (*Theol. nat.* §. 54. adit. 144. not. 2.). Id unum superest inquiramus, utrum finis, ad quem hic mundus a Deo ordinatus est, sit omnium praestantissimus, ad quos mundi possibilem possunt ordinari. Praestantius nequit divina bonitas, atque perfectio per quemcumque possibilem mundum manifestari, quam si manifestetur, quantum eandem manifestationem repraesentationem, quae fieri potest per mundos, aut creaturas quaslibet possibilem, non posse talem, aut tantam esse, ut ad aequalitatem pertingat; hinc tamen minus recte quis inferet, nullum esse limitem, ultra quem possibilem non sit perfectior repraesentatio per creaturas; immo cum nulla esse possit repraesentatio ad aequalitatem, quaelibet possibilem limites quosdam habeat, necesse est. Cum igitur inter ea, quae habent limites, nihil vetet unum esse omnibus praestantius, nihil pariter obstat; unam esse inter omnes repraesentationes divinae perfectionis possibilem per creaturas, quae sit ceteris omnibus praestantior, et excellentior.

2. Inter multa egregie dicta duo sunt, quae cum veritate minime consentiunt. Primum: ex eo, quod nulla possibilis perfectionum divinarum repraesentatio ad aequitatem cum iisdem pertingat, rectissime inferitur, nullam esse repraesentationem adeo perfectam, ut ea perfectior amplius possibilis non sit (§. 74.); nam gradibus perfectionum gradus repraesentationis respondent, unde sicut in illis non datur ultimus, ita neque in hac. Finge duos gradus perfectionis alicujus divinae repraesentationis: quid obstabit, ut non etiam tres, quatuor, quinque, et sic porro absque fine repraesententur? erit autem repraesentatio quinque graduum perfectior praecedentibus, et haec rursus aliae perfectiores in infinitum possibilem erunt: quia in re nulla certe apparet repugnantia, aut si qua, sit, comprobare eandem, non asserere solum oportuisset. Al. Storchenau Metaph. Lib. II.

terum: inter ea, quae habent limites, potest quidem esse unum omnibus praestantius, si ea sint numero finita, et reapse colligi possint; non item si ea sint infinita numero, seu potius finita in infinitum, nec unquam revera per modum unius collectionis accipi queant: illud contingit in rebus existentibus, quae semper numerum determinatum constituunt; at si sermo sit de possibilibus, res aliter se habet, nam possibilia sunt infinita, atque sine numero, in quibus sicut nunquam pervenitur ad ultimum, ita etiam maximum deprehendi nequit. Plurimum igitur obstat, ipsa nempe ratio infiniti, ne una sit inter omnes representationes divinae perfectionis possibiles per creaturas, quae sit ceteris omnibus praestantior, et excellentior (*lb. n. 4.*).

- 2.) Nec vero metuendum, continuat laudatus auctor, ne limites divinae figantur omnipotentiae, si inter omnes divinae perfectionis representationes possibiles per creaturas una dicatur omnium praestantissima, et excellentissima; nam si nulli figantur limites divinae omnipotentiae ad adversariis, cum negant produci a Deo posse mundum, qui sit omnium possibilium perfectissimus; cur divinae omnipotentiae limites figentur dicendo, produci a Deo posse mundum inter omnes perfectissimum, qui scilicet divinam perfectionem repraesentet modo inter omnes modos per creaturas possibiles perfectissima? Infinitos esse mundos, et gradus representationis possibile per creaturas, non evincit, dato quolibet possibilem esse alium perfectiorem; possunt enim esse infiniti infra unum inter omnes possibiles perfectissimum qui licet finitus in se sit, potest tamen quoslibet alios possibiles pariter in se finitos perfectione superare: neque detrahitur divinae omnipotentiae, si dicamus, nullum effectum produci ab illa posse, qui finitus in se non sit. Quare nisi demonstretur, possibilem esse effectum finito quolibet perfectiorem, frustra quis obtrudet figi limites divinae omnipotentiae ab iis, qui inter omnes possibiles effectus finitos unum esse ceteris omnibus perfectiorem asserunt, ultra quem, licet in se finitum, non sit possibile aliis perfectior.

R. Plurima hic quoque latent, quae a falso non minus distant. Imprimis, cum negamus posse a Deo mundum omnium possibilem perfectissimum produci, hac inducitur ratione; quia mundus ille repugnat, et contradictionem involvit, quod ab infinitate, ob quam perfectiones divinae nunquam maxime manifestari possunt, demonstramus: unde tam parum omnipotentiae divinae limites figuramus, quam parum illi eidem quidpiam detrahunt, qui docent circulum quadratum a Deo procreari non posse. Ille contra non omnipotentiae modo, verum et omnibus reliquis Dei perfectionibus limites figit, cum dicit dari posse perfectionum divinarum representationem excellentissimam; inde enim manifeste sequeretur, nihil amplius in perfectionibus divinis repraesentandum restare, atque adeo in ipsis ad litem perventum esse. Ad notionem praes-

terea omnipotentiae non solum pertinet posse semper aliud et aliud procreare, verum etiam posse semper aliud perfectius in eodem genere efficere, cum neutrum ullam in se repugnantiam contineat, ipsa autem ad omnia possibilia sese porrigat. Deinde solidissime omnino evincitur dato quovis mundo, et representationis gradu alium perfectiorem possibilem esse vel inde solum, quod infiniti mundi, et gradus representationis possibiles sint; si enim ita sit, nec ad ultimum mundum, nec ad ultimum vel maximum gradum in representatione unquam perveniri poterit: quid aut hoc est monstri, non posse dari gradum maximum representationis perfectionum divinarum, et posse dari representationem divinae perfectionum maximam? At possunt esse infiniti infra unum inter omnes possibiles perfectissimum, qui licet finitus in se sit, potest tamen quoslibet alios possibile pariter in se finitos perfectione superare: ludere id est, non philosophari; unus ille infinitos alios perfectione superabit, et ipse tamen a nullo superabitur? acipe exemplum; intellectus infiniti sunt possibiles, quorum alius alio perfectior sit; poteritne omnibus istis infinitis unus aliquis perfectissimus, sed tamen finitus, velut praesidere? nonne finitus cum sit, habebit defectum ulterioris realitatis, ac proinde poterit alter eo major, et perfectior concipi (*ont. §. 217.*)? quid igitur? perfectissimus erit, et tamen alius ipso perfectior possibilis? infiniti imperfectiores infra unum perfectissimum, sed tamen finitum! quaero: iste perfectissimus pertinetne ad collectionem infinitam imperfectiorum, vel non? si illud: terminabit sane collectionem infinitam; erit ergo collectio infinita terminis clausa; si hoc: nulla inter ipsum et alios infinitos; qui imperfectiores dicuntur, comparatio institui poterit; cur: non igitur potius dicamus unum hunc perfectissimum esse possibilem, reliquos omnes impossibiles? Denique postulat, ut sibi demonstretur possibilem esse effectum quovis finito perfectiorem, nec moror, sic arguo: quivis effectus finitus non habet omnia actu, quae habere potest, et quovis effectu finito alter major in eodem genere concipi potest (*ont. §. 217.*), sed illo effectu, qui non habet omnia actu, quae habere potest, et quo alter major in eodem genere concipi potest, perfectior effectus possibilis est; ergo quovis effectus finito alius perfectior possibilis est (*lb. n. 6.*). Omitto reliqua, nec utar telo, quod ipse subministrat, cum subinde profutur: possibilem esse mundum qui divinam aliquam peculiarem perfectionem evidentius repraesentet, et sit sub huiusmodi respectu isto perfectior. Haec sufficient, ut appareat, quam inique egerit vir eruditus, cum in celeberrimum aetatis nostrae philosophum Bosovichium adeo acerbe invecit, et multoties cavillatus fuit.

- 3.) Aut Deus, ajunt, non scilvit, aut non potuit, aut non voluit mundum optimum condere; atqui nihil horum congruit cum perfectionibus divinis; ergo Deus mundum optimum condidit.

R. Cum inter possibilia non detur absolute optimum, neque possi-

bilis sit summus gradus in manifestatione divinarum perfectionum, Deus nec scivit, nec potuit, nec voluit mundum optimum condere. Sed dabo aliquid; esto, siverit Deus mundum, qui omnium possibilium sit optimus; an continuo etiam producere eum potuit? cognoscit Deus profecto omnia possibilis: anne ideo omnia simul efficere potest? certe non; exhairetur enim infinita potentia. Esto etiam, poterit Deus mundum optimum procreare; num ideo etiam velle debuit? an libertate supra, summo suo in omnia dominio ipsi uti non liceat? non debuit is velle, quidpiam extra se producere; igitur neque debuit velle optimum efficere; sed sicut illi liberum fuit manifestare, vel non manifestare suas perfectiones, ita quoque ipsi liberum fuit, easdem in hoc, vel illo gradu manifestare. At Deus semper optimum sequitur; ita sane, si intelligat illud, quod fini libere determinato est convenientissimum; sequitur item optimum, quatenus semper summa ratione agit, et ex summæ sapientiæ præscripto media ad finem aptissima eligit; nec tamen ideo producit effectus absolute perfectissimos; hi enim impossibiles sunt. Neque obest, quod Deus agat modo perfectissimum; modus enim operandi ipsi internus est, sicut modus cognoscendi, quæ autem in ipso sunt, infinita sunt: contra objecta operationis, uti et cognitionis, extra Deum existunt: quare perfectissima esse nec debent, nec possunt.

4.) Mundus hic est perfecte conformatus ideæ divinæ; sed idea divina est absolute perfectissima; igitur et mundus.

R. *J. M.* Mundus hic est perfecte conformatus ideæ divinæ *objectivè* spectatæ, *c. M.* *subjectivè* spectatæ, *n. M.* et sic *d. m. n. cons.* Idea Dei *subjectivè*, id est in se, seu comparate ad subjectum, cui inest, spectatæ est perfectionis infinitæ; ipsa enim ab intellectu divino, ac proinde a Deo intelligente revera non differt; quis autem mundo hanc perfectionem tribuat? Evidens igitur est, ideam divinam hæc ratione ab adversariis hoc loco intelligi non posse, neque ei mundum hunc conformatum esse. Quod si idea divina accipitur *objectivè*, id est, comparate ad objecta, quæ ab ipsa representantur, tantæ ac perfectionis est, quantæ est objectum representatum, atque idea nunquam perfectissima, nisi cum objectum perfectissimum, ipsum videlicet, Deum representat. Neque vero inde in Deum quæpiam redundat imperfectio: hæc quippe se tenet ex parte objecti non vero in Idea inest, quæ objectum, ut in se est, representare debet. Atque sic omnino verissimum est, mundum esse perfecte conformatum ideæ divinæ; talis enim est, tantæque perfectionis, qualis, et quantæ perfectionis a Deo æternum fuit cognitum; at istud adversariis minime prodest, nam inde nequaquam colligitur mundum hanc esse omnium possibilium perfectissimum, cum idea divina, quidquid cognosci potest, seu magis sit, seu minus perfectum, ob intellectus divini infinitatem representet, quod ipse Leibnitus non diffiteret, cum ait infinita universa possibilis in ideis Dei fuisse (§. 80. sch.).

5.) Bonitatem divinam exigere putant mundum optimum, quemadmodum ea quoque postulat finem optimum. Si opponas perituram Libertatem, ajunt, libertatem ad electionem minoris boni non esse perfectionem, ideoque Deo aliquam tribuendam non esset, ut illi ob eandem rationem libertatem ad eligendum malum morale non adscribimus. Certe, addunt, sicut electio mali moralis pugnat cum sanctitate Dei, ita electio minoris boni opponitur sapientiæ divinæ, quemadmodum enim Cajus in taberna libraria constitutus inter libros, quorum ipsi optio datur, minus bonum eligendo insipienter ageret; ita idem de Deo affirmandum foret, si inter mundos possibilis, quos omnes distincte cognovit, minus perfectum elegerit.

R. Multa hic accumulatur, quibus seorsum respondebo. Imprimis infinita bonitas non exigit, ut Deus aliquid procreet; potest enim optimum, et beatissimum esse absque omni ente a se distincto: ergo eadem pariter non postulat, ut, cum aliquid efficere vult, efficiat optimum. Quid quod hæc bonitas Deum astringeret aliquid impossibile, cum maxima perfectionum infinitarum manifestatio, et in pure possibilibus optimum repugnet; jam sæpius dictum est? At postulat Dei bonitas finem optimum; ita sane: sed solum finem quoad substantiam, non etiam quoad intensionem, seu gradum optimum, idque rursus tantum ex hypothesi, quod Deus mundum alique procreare liberrime constituerit. Nimirum infinita bonitas exigit, ut omnibus aliis bonis finitis præferatur, magisque ametur; quare Deus nihil condere potest, nisi propter se ipsum; nihil prodere nisi ita, ut sibi gloriam suam pro fine primaria, ac ultimo præstituat: Atque hic est finis quoad substantiam optimum, solisque divinæ bonitatis, reliquisque perfectionibus consentaneus. At propterea necesse non est, ut Deus in hoc fine etiam intensionem maximam, seu supremam manifestationis suarum perfectionum gradum, tametsi illum possibilem esse daremus, eligat; nam sicut Deus salva sua bonitate omnem creationem, ac proinde etiam electionem finis omnitero potuisset; ita etiam facto jam libere mundum alique condendi decreto liberrimam potestatem gradum quemcumque in fine quoad substantiam optimo determinandi retinet.

Deinde libertas ad electionem mundi minus boni Deo sine injuria negari omnino nequit, neque comparatio est cum libertate, quæ cogitur ad eligendum malum morale, cum enim malum morale pugnat cum sanctitate, ceterisque perfectionibus Dei moralibus, per se manifestum est, hanc libertatem in perfectionibus locum non habere. Contra libertas altera et perfectio quædam est, et ideo Deo sine dubitatione tribuenda; certum namque est, aliquam libertatem, utpote veram realitatem, Deo adscribendam, esse: jam vero si hæc non sit, quæ alta esse poterit? qua in re, quæso, Deus liber erit? intelligendo omnia cognoscibilia? ad id necessitatur ab infinitate intellectus sui: in amando se ipso? ad id neces-

sario rapitur ab infirmitate bonitatis suae naturalis: in eligendo finem quoad substantiam optimo? id quoque ex hypothesis, quod aliquid condere velit, postulatur infinitas ejus perfectiones: restat igitur, ut liber sit in determinando gradu finis in se optimi, et in procreandis rebus, idque non ita solum, ut libere possit condere aliquid, vel nihil; sed ita etiam, ut possit hoc prae illo condere; sunt quippe haec inter se connexa, et ratio sufficiens, quae exigeret; ut Deus optimum mundum condat, exigeret quoque, ut Deus mundum potius condat, quam non condat (§. 83.). Nihil dicam de lege omnium philosophorum, ac theologorum consensione comprobata, quae, quidquid in rebus creatis perfectum est, ab omni imperfectione repurgatum Deo tribui jubet: est autem profecto libertas quaedam in nobis perfectio quoad utramque sui partem, quatenus nimirum est facultas ponendi, vel non ponendi actum, et quatenus est facultas ponendi hunc potius, quam alium actum: imperfectio, quae in illa inhaeret, in eo consistit, quod haec potentia ad malum se quoque extendat. Quare rejecta hac imperfectio, sine defectu realitas ipsa in Deo inesse putanda est (conf. ont. §. 227. sch.). Denique libertas haec nulli perfectioni morali opponitur; falsum enim est, quod Baumisterus, et alii asserunt, electionem minoris boni in dicto sensu acceptam pugnare cum infinita Dei sapientia: haec enim solum postulat, ut finis, quoad substantiam optimum, et media ad eam maxime accomodata eligantur, quod utrumque stat cum electione mundi minus boni. Neque enim, cum mundum optimum negamus, ita intelligendi sumus, quasi doceremus Deum elegisse medium minus aptum ad finem suum consequendum, quod adversarii malevolentia, aut ignorantia ducti saepe non satis discernunt. Atque inde patet, quid ad paritatem propositam respondendum sit: Cajus ponitur utique eruditionis causa librum emere velle; si igitur optimum, quem habere potest, non eligat, contra finem agit, neglectoque medio aptiori minus aptum arripit, quod insipientis est: Deus vero, cum mundum minus bonum condidit, eum tamen condidit, qui sit medium aptissimum ad consequendum finem praestitutum, quo sapientiae suae plenissime satisfacit. Quod si liber minus bonus inter alios optimus, et pretiosissimos finem, quem Cajus sibi praefixit, magis congruat, neque ille ob electionem vilioris insipientiae argui poterit.

6.) Determinatio Dei ad optimum mundum eligendum nequaquam libertati divinae obest: imprimis enim determinatio Dei ad eligendum finem quoad substantiam optimum libertati non efficit; ergo pariter. Deinde ad summum tantum inde sequitur necessitas consequens ex hypothesis nempe quod se libere determinaverit ad aliquem mundum condendum; vel moralis: neutra autem libertatem tollit. Denique addit Baumisterus (*Theol. nat.* §. 834. sch. fin.): quasi vero electio optimi non staret cum libertate. *Cajo offeruntur plures libri diversi pretii. Eligat illum quem optimum judicat. Num putas, libertatem ita Cajo, dum eligit optimum, cadere?*

R. Ad primum disparitas est. Tametsi Deus ex hypothesis, quod velit aliquem mundum condere, debeat seipsum, seu gloriam suam externam pro fine constituere, est illi tamen antecedente libertate aliquem mundum condere, vel non; et consequenter hunc, vel illum gradum gloriae externae determinare. Sed si Deus ex natura sua forte determinatus ad mundum optimum eligendum, nec antecedens ipsi relinqueretur libertas, qua sese ad condendum mundum, vel non condendum determinare posset, ut jam dictum mundum, vel non condendum determinare posset, ut jam dictum est (§. 83.). A vero igitur prorsus alienum est, etsi id Leibniziani nolint, quod parum curandum est; nec enim quaeritur, quid dicant, sed quid suae sententiae congruenter dicere debeant; aliam inquam a vero est, ex determinatione Dei ad optimum solum necessitatem consequentem profuere; sed haec necessitas omnino determinacionem liberam antecedit, ut ipsa cognitio perfectionis maximae in mundo possibili. Certe si haec perfectio maxima fuit ratio sufficiens, ut Deus hunc mundum prae omni alio conderet, eadem quoque fuit ratio sufficiens, ut mundum potius conderet, quam non conderet, quam non conderendum eguit ratione sufficiente a liberrimo suo arbitrio distincta, vel non: si hoc tum neque ad condendum hunc prae alio simili ratione opus habuit; si illud, ea ratio sufficiens distincta praeter perfectionem maximam mundi possibilis nulla esse potest: quidquid arripit, se ipsos jugulant; si primum accipiant, valebit in ipsos haec argumentatio: Deus non eguit ratione sufficiente externa, ut mundum potius condant, quam non condant: ergo etiam non eguit tali ratione, ut hunc potius prae alio condant. Si ad alterum confugiant; ita ratiocinabor: posita hac ratione sufficiente non fuit Deo liberum, ut alium mundum prae isto condant: ergo etiam non fuit ipsi liberum, ut mundum non condant. En necessitatem antecedentem. Quam male autem ii suae causae consulant, qui ad necessitatem moralem confugiant, patet jam ex ont. §. 37. sch.; est nempe ea necessitas verbo quidem moralis, re autem ipsa, absoluta, antecedens, metaphysica; ita enim repugnat, ut Deus aequid bonitati, sapientiae, atque sanctitati contrarium admittat.

Baumistero denique occurrit dicendo: electionem optimi stare cum libertate, si eligens se ipsum ad eam determinet; non item, si illa a bonitate objectiva determinetur. Cajus libere eligi librum optimum, cum ita comparatus nequeat illum non eligere, actum erit cum, at si cognita bonitate nequeat illum non eligere, actum erit cum libertate. Applicemus haec. Deus ex mente laudati Philosophi cognovit ab aeterno, et quidem necessario perfectionem maximam, unius inter omnes mundos possibili; haec cognita perfectio maxima fuit ratio sufficiens electionis divinae ab aeterno, et necessario ante omnem liberam Dei determinationem posita fuit; sed posita ratione sufficiente vi principii contradictionis ponitur ratiocinatio (ont. §. 22.), quod nec ipse inficari potest: dicat ergo nobis,

ubi, quando, et qualis libera determinatio in Deo fuerit, et quo modo cum hac optimi electione libertas divina componi queat? dicit, Cajum quoque a bonitate objectiva libri, tamquam ratione sufficiente, determinari ad eam electionem, nec tamen libertate expollari. At id ipsum est, in quo quaestio vertitur: Caji quoque libertatem, si ita se res haberet, perituram in psychologia demonstrabo.

7.) Si Deus mundum minus perfectum prae perfectiori condidisset, hujus actionis nulla foret ratio sufficiens; egisset proinde Deus sine ratione sufficiente, quod cum ipsius perfectionibus non consentit. Certe, si Deus pro libero suo beneplacito posset hoc, vel illud eligere, similis foret artificii humano, qui in elaborando suo opere non tam rationem sequitur, quam genio indulget. Quid quod omne bonum possibile pro gradibus suae perfectionis jus habet praetendendi, ut ait Leibnitius, a Deo existentiam? Deinde intelligi nequit, qui fieri possit, ut Deus minus bonum prae majori magis amet.

R. Ratio sufficiens electionis divinae ex parte possibilem omnino quaeri non potest, si salvam velimus supremam Dei libertatem, ut paulo ante demonstratum est. Quin si accurate loquamur, nullam prorsus rationem objectivam Deus sequitur, neque ipsa mediorum aptitudo ad finem consequendum est illi vero sensu ratio motiva, cur ea eligat. Nequit nempe Deus ulla bonitate finita, quae comparate ad infinitam prorsus evanescit, moveri; unde non eligit media ad finem aptissima quia aptissima sunt, sed quae apta sunt, quaeque ut talia infinita scientia praenoscit, atque id ideo, quia summa ratio, et sapientia praecipit, ut eligantur media, quae ad finem obtinendum aptissima esse praevidentur. Sola igitur ratio summa, ac sapientia potest Deo esse ratio motiva ad aliquid eligendum; aptitudo vero mediorum ad summum dici debet conditio, sine qua electio non fieret, cum absente hac aptitudine ratio, et sapientia eam electionem non suaderet (conf. ont. §. 145. sch. 1.) Aliud quidem apud nos homines obtinet, qui finiti cum simus, bonitate quoque finita moveri, et allici possumus: quare nos modo eligimus bonum repraesentatum, quod bonum est, verum etiam quia bonum est, vel saltem tale esse apparat. Sed numquid ideo actio divina ratione sufficiente caruit? nequaquam: adfuit ea ratio sufficiens, quae in actionibus liberis sola esse potest, quemadmodum alias dicam: ejus nimirum voluntas, quae cum infinita ipsius ratione, et sapientia non congruere non potest. Neque tamen propterea genio indulgisse putandus est; licet enim ex liberio arbitrio agat, licet rationem sufficientem externam, et in possibilebus fundatam non respiciat, agit tamen semper ex, et cum summa ratione, modoque perfectissimo, et ipsam libertatis exercitium infinite in illo perfectionis est. Quod ad artificem humanum opus suum non ea, qua posset, industria elaborantem attinet; merito id illi vitio dabitur, si vel obligationis, qua erga alios strin-

gitur, vel fini suo, quem obtinere cupit, non satisfaciatur, quod si horum nihil adfuerit, neque is jure vituperari poterit, si opus, quod, et prout placuerit, efficiat. Jam vero Deus nulla aliquid producenti obligatione divinciri potest, atque etiam tua, cum minus bonum prae majori procreat, medium finiliberè constituto convenientissimum eligit.

Jam vero illud: quod possibile secundum gradus perfectionis suae a Deo existentiam postulet, quale est? unde imprimis jus istud? quid est possibilitas, nisi non repugnantia praedicatorum, et oriunda indidabilis entis ad existendum? ergone ideo ens, quia ad existendum habile est, jus habet a Deo postulandi, ut efficiatur? deinde, demus hanc inesse in possibilebus praetensionem; quis Deum eidem subjecti? tenebiturne ens infinitum, undequaque independens postulationi huic morem gerere? annon, si ita foret, res creatae non tam Deo, quam sibi ipsis, suaeque majori perfectioni existentiam in acceptis referre deberent? Absit, ut vilem adeo de suprema Majestate conceptum philosophus mente foreat. Ad id demum, quod ultimo adjicitur, ajo, distinguendum esse amorem liberalis beneficentiae ab amore aestimationis; hic veras in objecto perfectiones respicit; ille a liberali amanti animo, sine respectu ad objecti meritum, et sine omni praeterea beneficii obligatione profisciscitur. Jam vero cum Deus mundum minus perfectum prae perfectiori elegit, est sola liberalitate beneficium existentiae eidem contulit, quod neque huic, neque ulli alteri praestare tenebatur. Non tamen propterea minus bonum magis aestimavit; cognovit enim optime, quae, et quales perfectiones posibles in quovis mundo possibili insint, quo sensu solum aestimatio rerum vel creandarum, vel creatarum in Deum cadit.

SECTIO III.

DE EFFECTIBUS NATURALIBUS, ET SUPERNATURALIBUS.

QUOD SECTIONIS ARGUMENTUM?

LXXXV. Venio ad nobilissimam Cosmologiae partem, quae philosopho orthodoxo in primis curis esse debet: ipsa enim castissima Religionis fundamenta proprius attinguntur. Ut autem et diligencè et distribute res omnis proponatur, disseram primum de natura, ejusque legibus; tum de effectibus supernaturalibus generatis, ac nominatim de miraculis; denique criteria, quibus effectus miraculosus a mirabili, sed naturali, certitudine morali maxima discerni queat, suppeditabo. Habes igitur sectionis hujus argumentum.